

ANTIKVARISK DOKUMENTASJON

Manufakturhuset

Rådstugaten 10

Innhold

1 Innledning.....	2
2 Sammendrag	4
3 Vernestatus - sentrale begreper.....	5
4 Områdets historie og områdebeskrivelse	6
5 Bygningen	8
5.1 Realia	9
5.2 Bygningshistorie	10
5.3 Bygningsbeskrivelse.....	11
5.3.1 Konstruksjon.....	11
5.3.2 Fasader	12
5.3.3 Interiør/planløsning.....	13
5.3.4 Uteområde	21
6 Verneverdier og anbefalinger.....	22
7 Kilder.....	24

1 Innledning

Historisk har offentlige byggeri ofte vært påkostet og prestisjetungt, kjennetegnet ved solide og varige materialer og høy arkitektonisk kvalitet. Tidligere privateide bygninger, også disse av svært høy kvalitet, har av ulike årsaker kommet i offentlig eie. Slik har kvalitet og historie sammen ført til at Bergen kommune nå eier en rekke bygninger med høy kulturhistorisk verdi.

Bergen kommune, ved Etat for bygg og eiendom, har satt i gang et omfattende arbeid for å få oversikt over vedlikeholdsbehovet og tilstanden på de kommunale bygningene, og iverksetter tiltak med sikte på å oppnå et alminnelig vedlikeholdsnivå for alle eiendommene. For de verneverdige bygningene er dette også i tråd med nasjonale målsettinger for kulturminneforvaltningen. Et godt vedlikeholdsnivå sikrer bevaringsverdier og fører samtidig til reduksjon i behovet for omfattende reparasjonstiltak. Dette betyr også at originalmaterialer og bygningsdeler i større grad kan bevares, fremfor å skiftes ut, og er derfor et godt kulturminnevern.

Våren 2015 har Byantikvaren dokumentert 32 kommunale bygninger med kulturhistorisk verdi. Bygningene har ulikt formelt vern. Dette skyldes flere forhold. De dokumenterte bygningene er likevel alle definert som verneverdige bygninger av Byantikvaren og bør forvaltes som det. Bygningene er i kategoriene barnehager, kulturbygg og administrasjonsbygg. Listen dekker ikke alle de kommunalt eide bygningene i disse kategoriene. Noen bygninger og bygningskompleks er nylig istandsatt, eller er under istandsetting, og faller derfor utenfor dette kartleggingsprosjektet. I samråd med Byantikvaren, har Etat for bygg og eiendom valgt ut bygningene med verneverdi innenfor de tre kategoriene og gitt Byantikvaren i oppdrag å lage enkle kulturhistoriske rapporter for disse. Rapportene inngår i eiendomsdatabasen for kommunale bygninger og som bakgrunnsmateriale for tilstandskartlegging av disse bygningene. Den bygg- og branntekniske tilstandskartleggingen er utført av eksterne konsulenter på oppdrag, med utgangspunkt i standard for tilstandskartlegging av verneverdige og fredete bygninger, og har gått parallelt med dokumentasjonsarbeidet. Innenfor tilgjengelig kapasitet og anledning, har Byantikvaren deltatt på en rekke av tilstandskartleggingene for å kunne bistå med informasjon og konkrete kulturminnefaglige råd vedrørende anbefaling av tiltak for brannsikring og vedlikehold.

Eiendommene representerer en bygningskatt for fellesskapet og viser hele spennet mellom internasjonale ikon og mer anonyme og tidstypiske bygninger, alle uttrykk for idealer og strømninger i sin samtid. I dokumentasjonsarbeidet Byantikvaren her har gjort for et stort antall bygninger, har det ikke vært mulig med grundige analyser eller kildesøk. Bestillingen har vært enkle rapporter som kan danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte

bygningen, som et «føre var» ved planlegging og gjennomføring av tiltak. De kulturhistoriske rapportene er derfor ikke uttømmende for de enkelte bygningene, men baseres på tilgjengelige digitaliserte kilder, egne arkiver, litteratur, fagkunnskap og faglige vurderinger. Det er ikke gjort fysiske arkivøk i offentlige arkiv, og heller ikke bygningsarkeologiske undersøkelser. Det må derfor tas høyde for eventuelle feilkilder. En grundigere analyse kan være nødvendig dersom det skal gjøres mer omfattende tiltak på enkeltbygninger. Gjennom arbeidet har Byantikvaren fått god kjennskap til de enkelte bygningene. Rapportene gir noen overordnede anbefalinger og råd for hvordan de kulturhistoriske verdiene best kan ivaretas i hver enkelt bygning. Uten at konkrete tiltak er planlagt, er det likevel vanskelig å gi noe annet enn mer generelle anbefalinger basert på verneverdiene som beskrives. Vi vil derfor understreke at Byantikvaren gjerne bistår med råd når konkrete tiltak skal gjennomføres, slik at man sammen kan finne gode løsninger for både bruk, drift og vern. Vi vil i denne anledning også peke på Riksantikvarens veiledere som nyttige kilder til informasjon av mer bygningsteknisk karakter. (Se <http://www.ra.no/Veiledning>).

Følgende 32 bygninger er inkludert i dette dokumentasjonsprosjektet:

Barnehager	Administrasjonsbygg	Kulturbygg
Kalfarveien barnehage	Kommunehuset i Arna	Barnas Kulturhus
Kalmargaten barnehage	Kommunehuset i Eidsvåg	Ungdommens Hus
Nordnes bydelshus-Klosteret bhg	Kommunehuset på Nesttun	Danckert Krohn seniorsenter
Rosetårnet barnehage	Neumannsgt 1	Lysverksbygget (KODE 4)
Sletten barnehage	Strømgaten 10	Rasmus Meyers samlinger (KODE 3)
Indre Arna barnehage	Hagerupsgården	Gamle Norges Bank
Laksevåg barnehage	Gamle Brannstasjon	Latinskolen
Årstad Brannstasjon barnehage	Gamle Bergen Kretsfengsel	Schøtstuene
	Det gamle rådhus	Siljustøl
	Magistratbygningen	Troldhaugen
	Bergen rådhus	Landås hovedgård
	Manufakturhuset	
	Gamle Tinghus	

En god bruk hvor kulturminneverdiene legger premisser, er også et godt langsiktig vern av bygningene. På den annen side, vil også de kulturhistoriske verdiene i bygningene gi kvaliteter til den daglige bruken.

Rapportenes oppbygning er lik og basert på våre erfaringer med tidligere kulturhistoriske rapporter. Innledningsvis har de et sammendrag av rapporten, samt definisjon av sentrale fagbegreper. Dernest følger en kort områdebeskrivelse for å sette bygningene inn i en fysisk kontekst, før selve bygningen beskrives og settes i kulturhistorisk sammenheng. Rapportene avsluttes med en vurdering av verneverdier, faglige anbefalinger og kildeangivelser, samt eventuelt kartmateriale. Hvor omfattende de enkelte delene i rapportene er, vil avhenge av kildetilfang og betydning for forståelsen av den kulturhistoriske bygningen. En del fotomateriale er tatt med i rapportene som illustrasjoner. Vi har også et mer omfattende fotomateriale som vil gjøres tilgjengelig for Etat for bygg og eiendom.

Byantikvaren takker for oppdraget og ser frem til videre godt samarbeid i forvaltningen av disse bygningsskattene.

2 Sammendrag

Det første Manufakturhuset ble reist i tre i 1646, men brant i bybrannen i 1702. Etter brannen ble Manufakturhuset reist på nytt i mur. Dagens uttrykk stammer fra en ombygging i 1768. Bygningen regnes som den største verdslige bygningen i Bergen fra barokken, og samtidig landets eldste fabrikkbygning. Den har rommet en rekke ulike funksjoner, som oppdragelsesanstalt, tvangsarbeidsanstalt, tekstilfabrikk, skolebygg og etter andre verdenskrig som offentlige kontorer.

Manufakturhuset er vedtaksfredet etter kulturminneloven av 1978, § 15. Bygningen innehar stor kunnskapsverdi som vitner om historisk aktivitet, rettshistorie og norsk arkitekturhistorie.

3 Vernestatus - sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

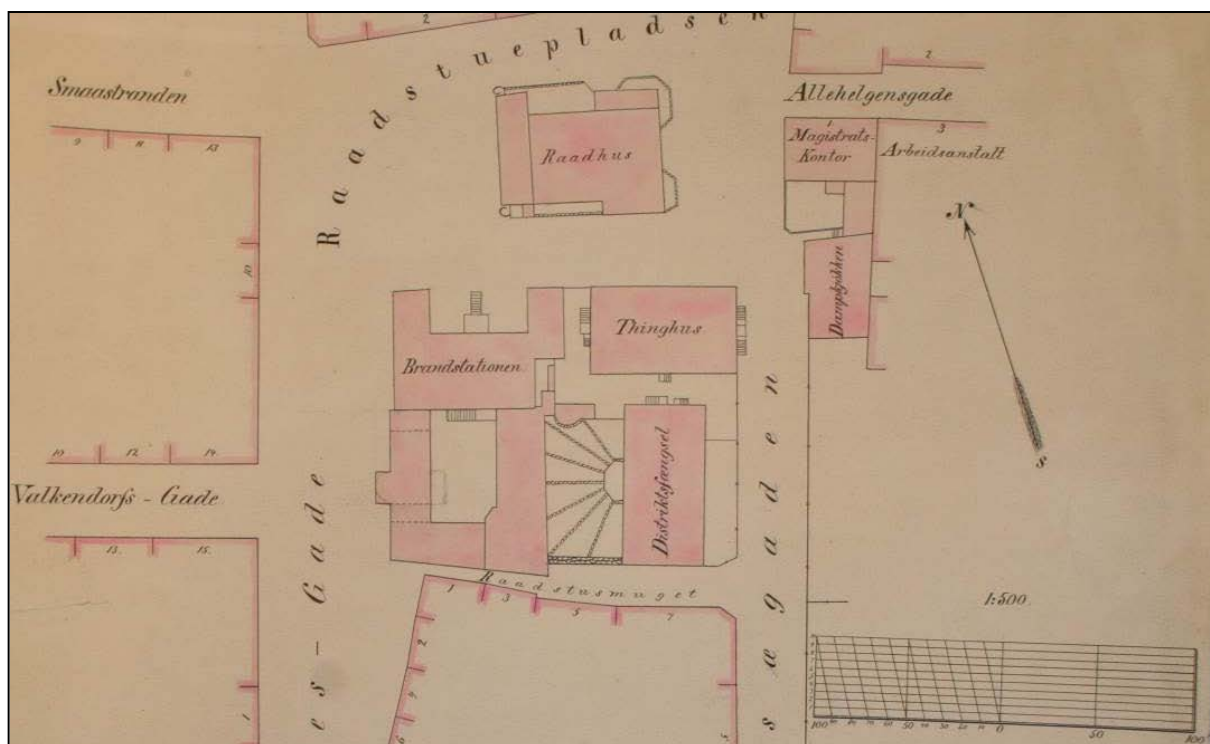
Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder ("fornminner" fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

4 Områdets historie og områdebeskrivelse

Helt siden byens råd i 1560-årene tok i bruk Christoffer Valkendorfs privatbolig til rådhus, har det ligget offentlige institusjoner i dette området. Det er her tale om et svært gammelt og velbevart administrasjons- og justissentrum, og bygningene i området består for en stor del av fredete og fredningsverdige bygninger.

I 1558 besørget Christoffer Valkendorf at byens torg ble flyttet til Vågsbunnen fra Nedre Korskirkealmemming, der det var blitt anlagt så sent som i 1470. Samtidig fikk han anlagt en "steinbro" over Vågsbunnens indre del, slik at trafikkavviklingen ble betraktelig forbedret. Til dette arbeidet ble det blant annet benyttet stein fra Allehelgenskirken ruin like ved. Sammen med byggingen av hans privatbolig, og det administrative sentrum som fra 1560-årene ble

Figur 1. Situasjonsplan for Rådhuskvartalet i 1887. Manufakturhuset er ikke avmerket på illustrasjonen, men det ligger like til høyre for selve rådhuskvartalet (Kilde: Bergen byarkiv).

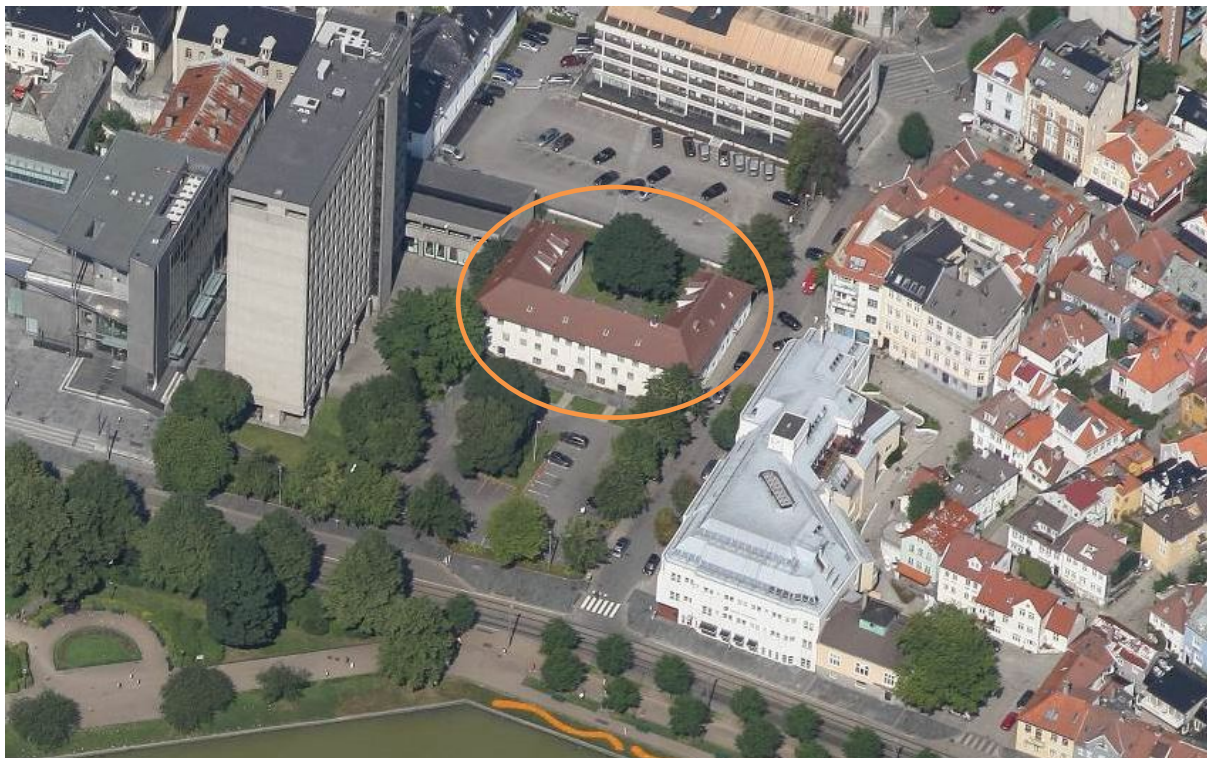
etablert på Rådhusplassen (nå Rådstuplass), må dette sees som ledd i en bevisst byutviklingspolitikk. Plassen rundt rådhuset ble trolig steinlagt i 1555, noe som har vært med på å understreke plassens karakter som et offentlig byrom. Etter at Allehelgenskirken var falt i ruin ble kjelleren brukt som fangehull, noe som blant annet fremkommer på Scholeus-stikket fra ca 1580. Senere ble det som i dag kjennes som Magistratbygningen bygget her, på ruinene etter Allehelgenskirken. Deler av kirkens murverk finnes stadig i Magistratbygningen.

Mellom Rådhuset og Hagerupsgården stod en såkalt "kake", en stolpe med samme funksjon som en gapestokk. Her ble lovbytere lenket fast for offentlig pisking (kakstrykning). Etter en større brann i 1582 ble det anlagt allmenning fra Torget til Rådhuset, etter en omfattende reguleringsplan utarbeidet under ledelse av slottsherre Hans Lindenov. Allmenningen ble kalt Rådstueallmenning, i dag Vågsallmenning. Det er ikke kjent om det på denne tiden fantes et smug fra Torget til Strandsiden, eller om man måtte gå via Rådhusplassen. Korskirkeallmenningen var da etablert og fungerte som kommunikasjonsåre fra Bryggesiden til Torget.

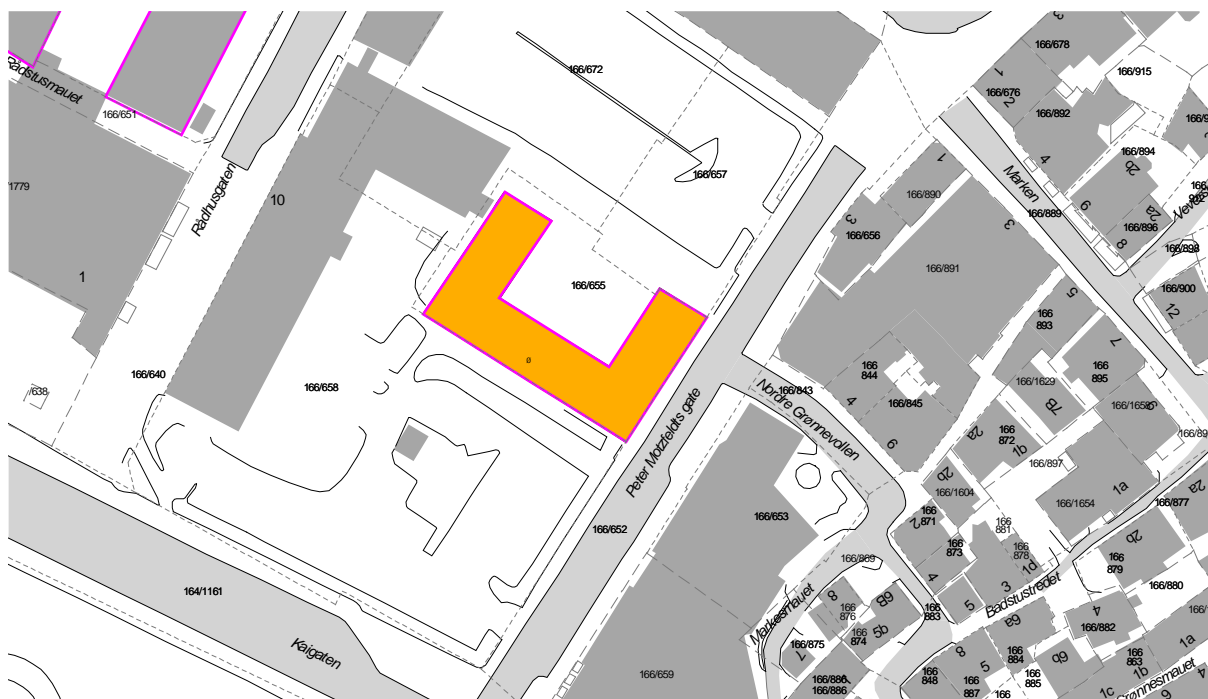
Da det i 1660-årene ble anlagt en skikkelig ferdselsåre mellom Torget og Strandsiden, ble Rådhusplassen liggende nærmest i en bakevje, og plassen spilte neppe den rolle som naturlig samlingssted man hadde håpet på. Til dette kommer at både Domkirken og Torget lå for langt unna, ikke som etter kontinentalt mønster, - og slik det hadde vært på Breidaallmenning (Nikolaikirkeallmenning), med markeds plass, kirke/katedral og byadministrasjon. Etter en brann i Vågsbunnen i 1623 ble garverivirksomheten tilvist til området nord for Lille Lungegårdsvann. Isaac van Geelkercks bykart fra 1646 antyder en mulig bebyggelsesstruktur her, mellom dagens hovedbrannstasjon og Kaigaten. På et kart fra like etter 1682, trolig tegnet av Anthony Coucheron, vises det tydelig at det var en bebyggelsesstruktur her.

Reguleringsplanen fra 1855, som omfatter store deler av sentrum, medførte også endringer i gatenettet i dette området. Planen var drastisk og hadde etter datidens planidéer en moderne kvartalsstruktur som ideal. De eksisterende gateløp ble beholdt, men rettet ut og forlenget for å tilpasses den nye bystrukturen man ønsket. Resultatet ble at Christiesgate fikk dagens utforming med utgangspunkt i den nordre enden som var et gammelt gateløp. Planen innbefattet også en utvidelse og retting av Muségaten (nå Rådhusgaten) da bebyggelsen på vestsiden brant i 1855. Peter Motzfeldts gate og Kaigaten inngikk i 1855-planen, men ble først realisert flere år senere. De ubebygde plassene og kommunikasjonslinjene forteller om viktige deler av den historiske utviklingen i området. Samlet sett er dette viktige byområdet et kulturminnemiljø av nasjonal verdi.

5 Bygningen

Figur 2. Skråfoto med Manufakturhuset avmerket med gul sirkel (Foto: Bergen kommune/BlomWEB Viewer 2014).

Figur 3. Kart med Manufakturhuset avmerket i gult. Rosa linjer indikerer fredete bygg (Kilde: Bergen kommune 2015).

5.1 Realia

Byggeår:	1646, gjenreist etter 1702-brannen.
Adresse:	Rådstugaten 10
Gnr./Bnr.:	166/655
Bygningsnr.:	13914702
Plan-ID:	KPA planID 60910000, ikrafttrådt: 24.04.2013 KDP Sentrum planID 15780000, ikrafttrådt: 10.12.2001 ReguleringsplanID 6490000, ikrafttrådt: 28.06.1985
SEFRAK-ID:	1201-0128-075
Askeladden-ID:	87147-1
Vernestatus:	Vedtaksfredet (Vernedato: 17.07.1984, tinglyst: 18.10.1984) Rp: Regulert til spesialområde bevaring KPA: hensynssone Bevaring kulturmiljø jfr. retningslinje § 27.3.5 Båndlegging etter lov om kulturminner, Fredete bygg og anlegg, jfr. bestemmelsene § 27.4.3

Figur 4. Illustrasjon av «Börne, Tugt og Manufaktur Huset» som viser huset i 1760-årene. Illustrasjonen viser bygningen med tre fløyer som rammer inn en gårds plass (Kilde: Riksantikvarens arkiv, T248_01_0156).

5.2 Bygningshistorie

Manufakturhuset ble opprettet med innsamlede midler i 1646 som en oppdragelsesanstalt (barnehus) for både jenter og gutter i alderen 12-18 år, som skulle få oppdragelse og opplæring i håndverk. «Lettfeldige kvinner» kunne også idømmes opphold der. Institusjonen utviklet seg etter hvert til en arbeidsanstalt for voksne. Edv. Edwardsen beskriver anlegget som et stort, vidt, firkantet hus, innelukket på alle sider, med kjellere, kirke og lofter, og med borg-gård i midten.

Navnet manufakturhuset har sin bakgrunn i handelsmannen Jacob von Wida som i 1684 fikk kongens tillatelse til å produsere «et grof linnet og ulden manufactur i Børnehuset». De ansatte/innsatte produserte klær for det militære.

Den opprinnelige bygningen brente i den store bybrannen i 1702, som startet nettopp i området ved Manufakturhuset. En ny bygning ble reist etter brannen, og arkitekt Johan Conrad Ernst var ansvarlig. Bygningen ble tatt i bruk igjen i 1743, og fra 1744 var den offisielt en tvangsarbeidsanstalt. Det ble i hovedsak produsert klær, og fra midten av 1700-tallet fikk man i tillegg spinning av lin- og strielerret, tobakkspinning og spikerproduksjon. I forbindelse med omdanningen til tvangsanstalt, ble det innredet et kirkerom i første etasje i bygningens nordfløy (dette samsvarer med dagens teatersal). Bygningen fikk sin nåværende form i 1768, ombyggingen var tegnet av Johan Joachim Reichborn. Huset regnes som den største verdslige bygning i Bergen fra barokken og landets eldste «fabrikkbygning».

Figur 5. Manufakturhuset slik det fremstod i 1958. På denne tiden hadde bygningen takarker ut mot Kaigaten (Kilde: Billedsamlingen, UIB, ubb-bros-00401B).

I 1892 overtok Bergen kommune Manufakturhuset fra staten. Bygningen ble brukt som lokaler for Lungegården skole fram til 1936. Etter andre verdenskrig har huset vært brukt til offentlige kontorer, og i dag benyttes lokalene av Etat for plan og geodata i Bergen kommune.

Ved restaureringsarbeider i 1990, ledet av arkitekt Kjell Irgens, ble interiørene ikke tilbakeført, med unntak av kirkerommet. Bygningen fungerer i dag som kontorlokaler for Bergen kommune. Interiørene er

moderne, men alle eksisterende opprinnelige bygningsdeler er bevart, med nye elementer integrert.

5.3 Bygningsbeskrivelse

5.3.1 Konstruksjon

Grunnmuren er en kalkmurt gråsteinsmur, delvis pinnet med tegl. Yttermurene videre oppover er i mur, og er kalkpusset. Innvendig er skillevegger av bindingsverk synlige i sørfløyen. Ut mot Kaigaten har bygningen tre etasjer og et innredet loft. De to tverrfløyene har to etasjer med innredet loft. Taket er valmet med konstruksjon av sperretak med hanebjelker. Det er takarker mot gårdsplassen (nordøst), og takvinduer mot Kaigaten. Det er i dag en gangbro av betong som kobler Manufakturhuset til rådhuset. Det har vært problemer med fall mot Manufakturhuset, noe som har ført til fuktproblemer i deler av huset.

Figur 6. Eksempel på innvendig synlig bindingsverkvegg i sørfløyen (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

5.3.2 Fasader

Bygningen er bygget opp rundt en symmetrisk grunnplan med tre fløyer lagt i en hesteskoform rundt et gårdsrom. Hovedinngangen fra gårdsrommet er buet og lagt sentralt på midtfløyen. Det er i tillegg inngangsdører i sidefløyene, alle med trapp i forkant. Alle fasadene er lyst pussede murflater med grov struktur. Det er en rekke synlige jernanker i etasjeskillene. Taket er valmet og teknet med røde, uglasserte teglpanner. Gesimsen løper ubrutt rundt hele bygningen, og taket har et «tungt», barokt preg med vinduene plassert høy oppunder gesimsen. Vinduene er, og har vært, av flere ulike typer, noe som blir mer detaljert beskrevet under interiør. Hovedtypen i andre og tredje etasje er smårutede krysspostvindu med ulike typer rammer, i kjelleretasjen er det storrutede vindu med tre fag. Mange av vinduene er bygningsdeler med svært høy verneverdi. Midt på sørvestfasaden er det en buet åpning til portrommet som går tvers gjennom bygningen og inn i gårdsrommet på nordøstsiden.

Bygningen er oppført i et barokt formspråk, og grunnplanen er karakteristisk for flere av byens institusjonsbygninger fra samme tid, så som Zander Kaas Stiftelse og Dankert Krohns Stiftelse. Grunnplanen er også kjent fra flere lystgårdsanlegg fra samme tid, samt fra Hagerupsgården.

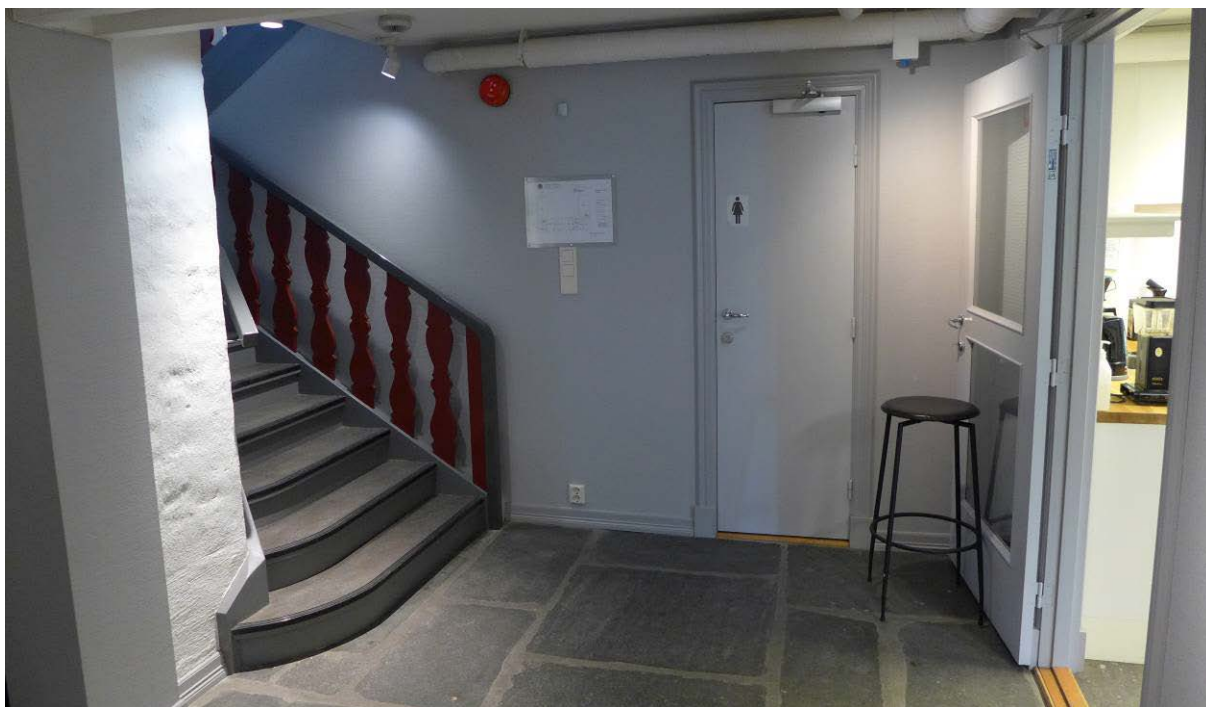
Figur 7. Fasaden ut mot Kaigaten. Tre etasjer med innredet loft i tillegg. Flere ulike typer vindu. Portrommet som deler første etasje i to sees midt på fasaden (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 8. Eksempel på vindu i første etasje av Manufakturhuset (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

5.3.3 Interiør/planløsning

Første etasje består i dag av møterom, kjøkken, lager og trappegang. I trappegangen er det store, faststøpte skiferheller. Det er noen hvitmalt murflater, men mange vegger har nyere plater.

Figur 9. Trappegangen i første etasje. På gulvet er det store skiferheller som er murt fast (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

I nordfløyens første etasje ligger teatersalen, i dette rommet ble det vigslet et kirkerom i 1744. Dette er i dag et modernisert rom, men med opprinnelige murvegger og synlige takbjelker i himlingen.

Figur 10. Teatersalen i første etasje av sørfløyen. Godt synlige takbjelker i himlingen (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

I andre og tredje etasje er det kontor og fellesområde. Ytterveggenes innside er hvitmalte murvegger, mens andre vegger er plattet inn og tapetsert. Takbjelkene er synlige i himlingen.

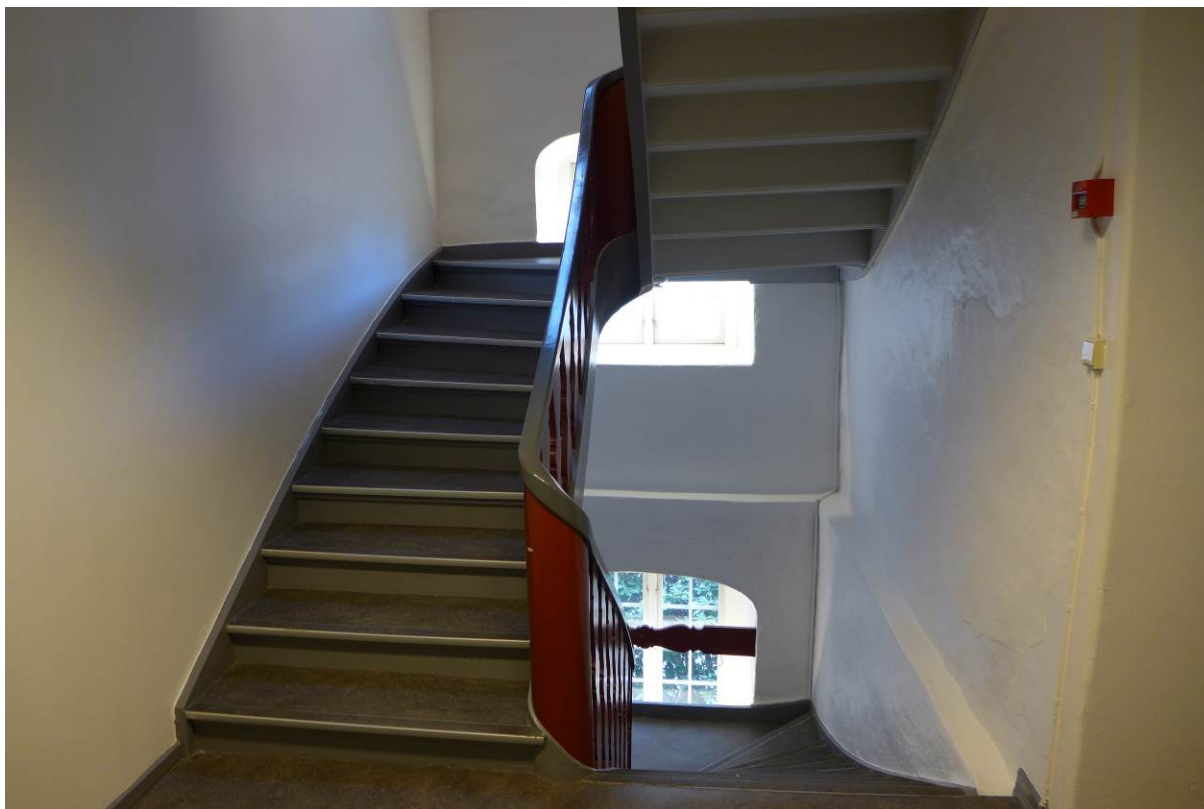

Figur 11. Eksempel på fellesareal i hovedfløyens andre etasje. Fra fellesarealet er det dører inn til kontorene mot vest (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

På loftet har tilnærmet alle flater fått nyere overflater. Ut mot Kaigaten er det små takvindu, mens det mot gårdsrommet er en kombinasjon av takvindu og arker.

Figur 12. På loftet er det meste platet inn av nyere materiale. Foto fra gang i vestfløyen (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 13. Trapperommet mellom vestfløyen og nordfløyen med opprinnelige murflater (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Bygget har, og har hatt, en rekke ulike vindustyper. Riksantikvaren fikk utarbeidet en dokumentasjon i 1982 vedrørende bevaringsverdige bygningsdeler, der det foreligger en gjennomgang av de ulike vindustypene. Typebenevnelsene er illustrert ved tegninger:

Type A: 1700-talls type, finnes komplett med karmen, rammer og sprosser i rom 106. Intakte karmen med nyere rammer finnes i rom 107 og 217. På enkelte av de intakte rammene finnes også 1700-talls hjørnebåndsbeslag utvendig.

Type A': Helt eller delvis restaurerte vinduer med profiler som type A.

Type B: Denne typen er bare funnet sammen med yngre rammetyper. Sammenholdt med type G og at ytre karm mål for B er som for type A, antar vi at type B er meget gamle karmen som sannsynligvis har hatt samme rammer og sprosser som type A.

Type B': er B-lignende men med dypere post og postens kantprofil dreier 90 grader i forhold til B. B' er for det meste høyere enn A og B og indikerer inngrep i murverk over vinduene.

Type C: har samme rammetype som B og tolkes som «historisk» fra anslagsvis 1860-70 årene. Type C' er en fornyet variant av C, med koblet dobbel ramme.

Type D: har rammeprofil som B og er karakteristisk i Bergen fra og med 1870-80 årene (maskinhøvelprofil).

Type E: med rammer som B, er sannsynligvis 1900-talls fra 1920-30 årene.

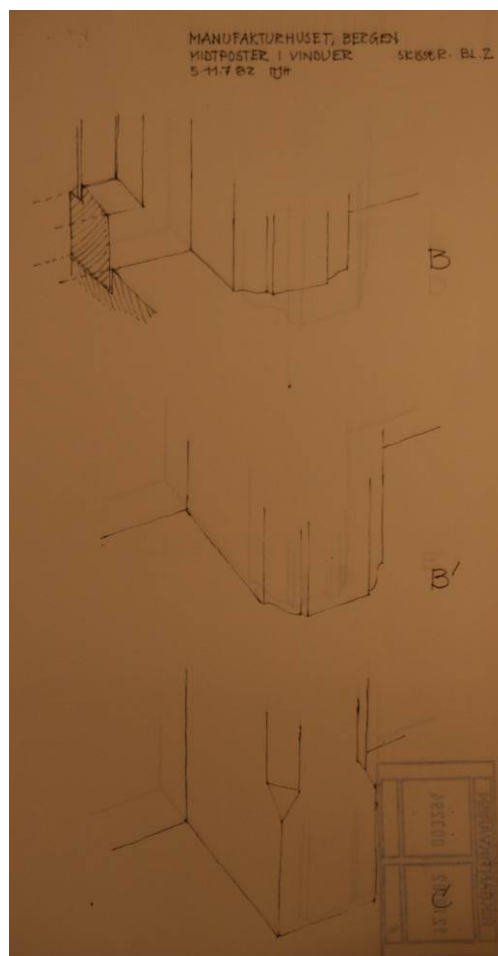
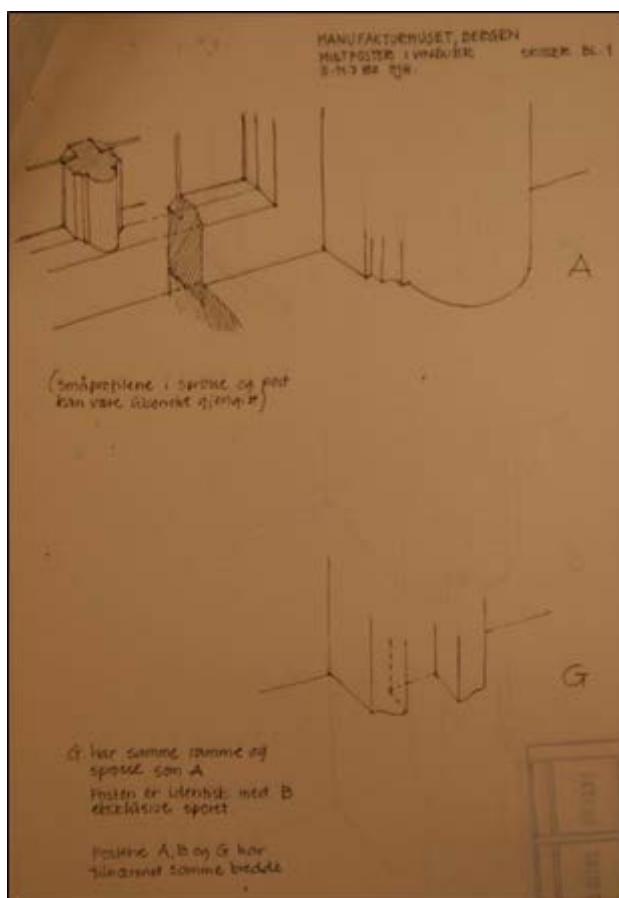
Type F: med rammer som B, er sannsynligvis 1800-talls fra 1860-70 årene.

Type G: er bare funnet i et eksemplar. Det ser ut til å være samme midtpostprofil som type B, men med et rektangulært spor inn midt på posten. Det har intakt gamle rammer og sprosser som type A. Antas å være 1700-talls type.

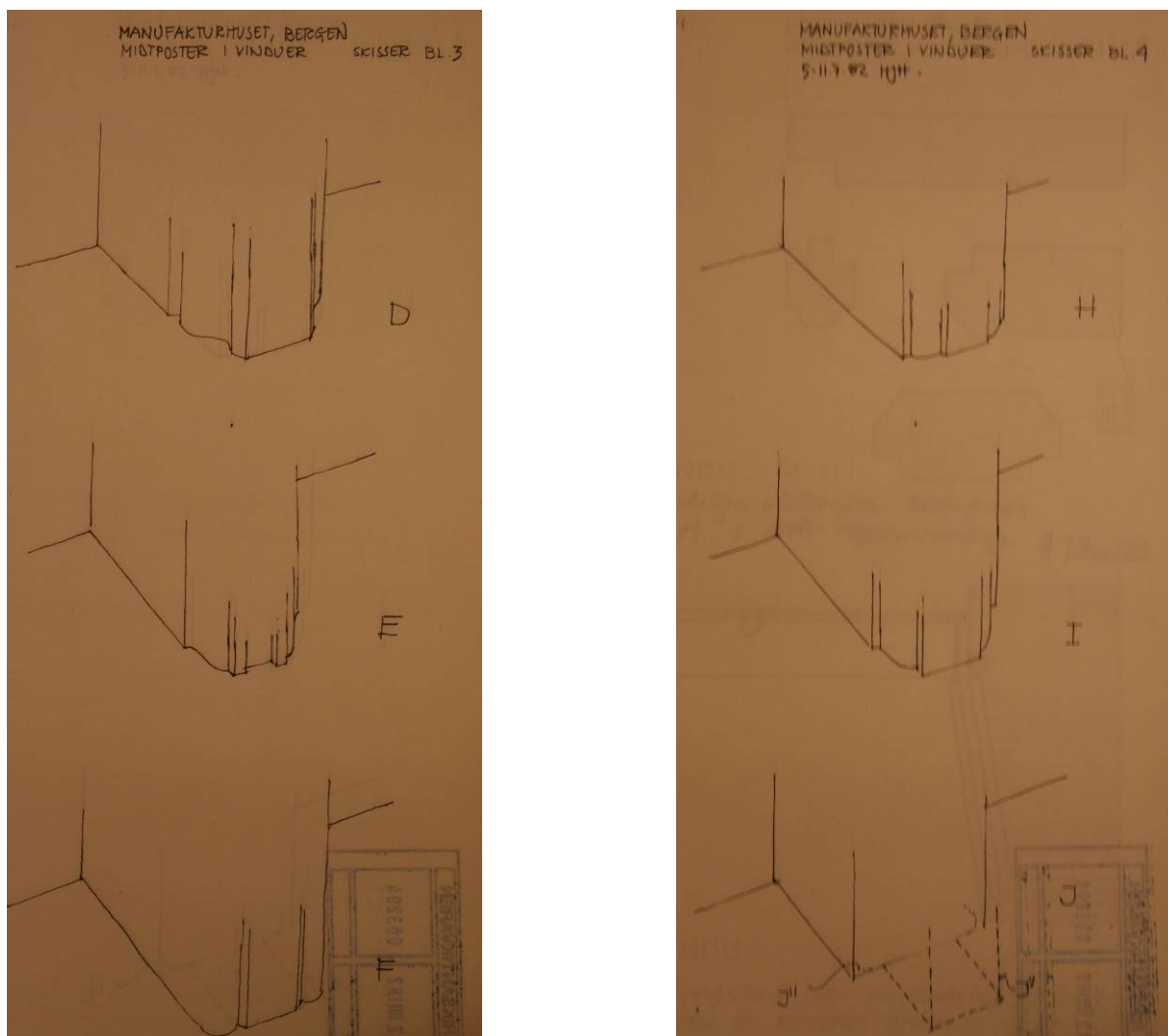
Typene H, I og J: er forholdsvis nye (etterkrigs?). I' er variant med koblet dobbel ramme, J' har fals for innadslående varevindu.

Vinduer av type A, B og G er definert som særlig bevaringsverdige, som klart sammenhørende med særlig verdifullt murverk og urørte åpninger.

Fra den samme gjennomgangen fra Riksantikvaren av bevaringsverdige elementer blir det nevnt trapper. Trapperommene har klart enhetlig preg av henholdsvis nybarokk og historisk stil.

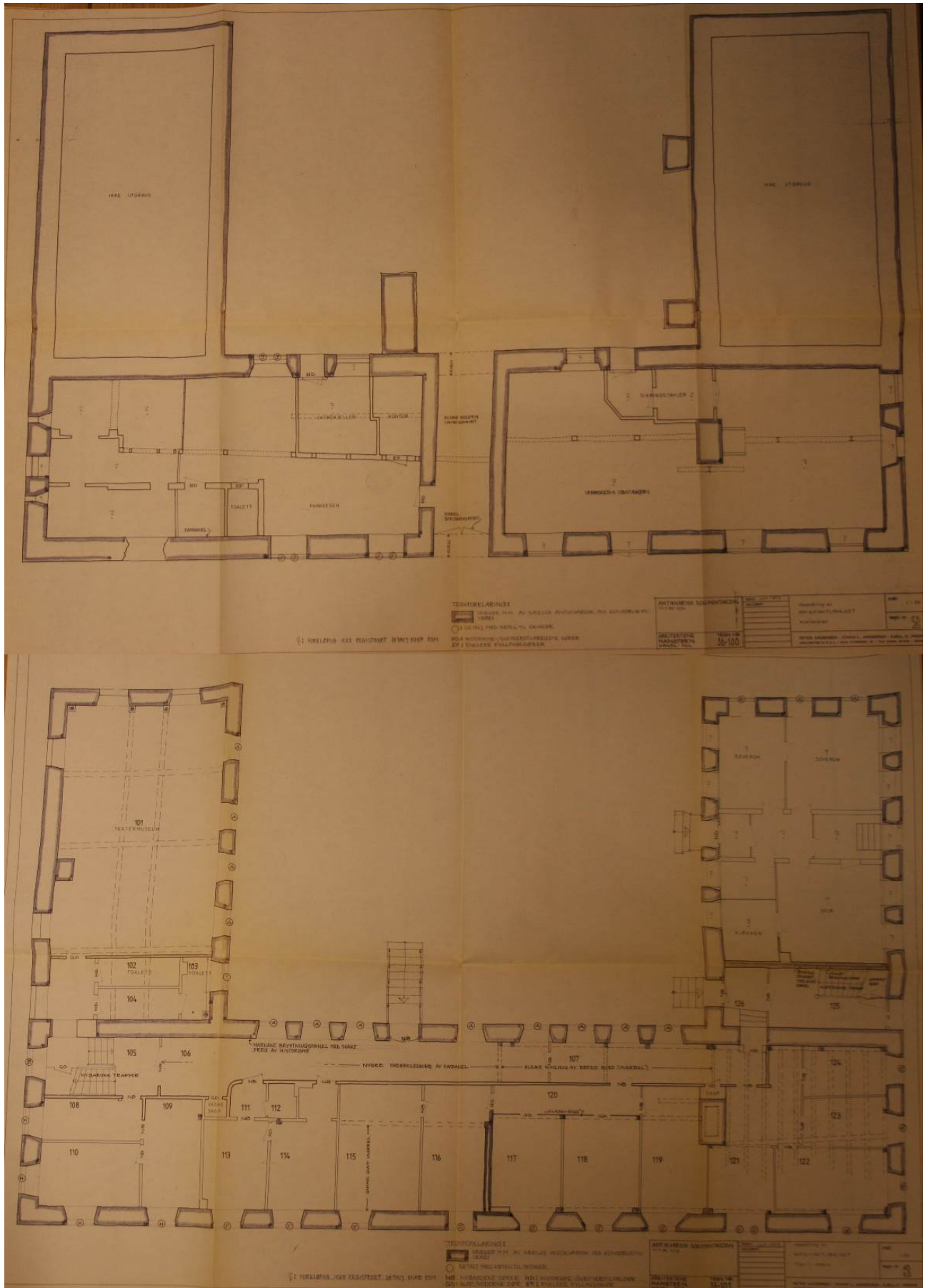
Figur 14. Illustrasjoner fra Riksantikvarens gjennomgang av bevaringsverdige bygningsdeler fra 1982, med tegninger av vindustype A, B, B' og G (Kilde: Riksantikvaren 1982).

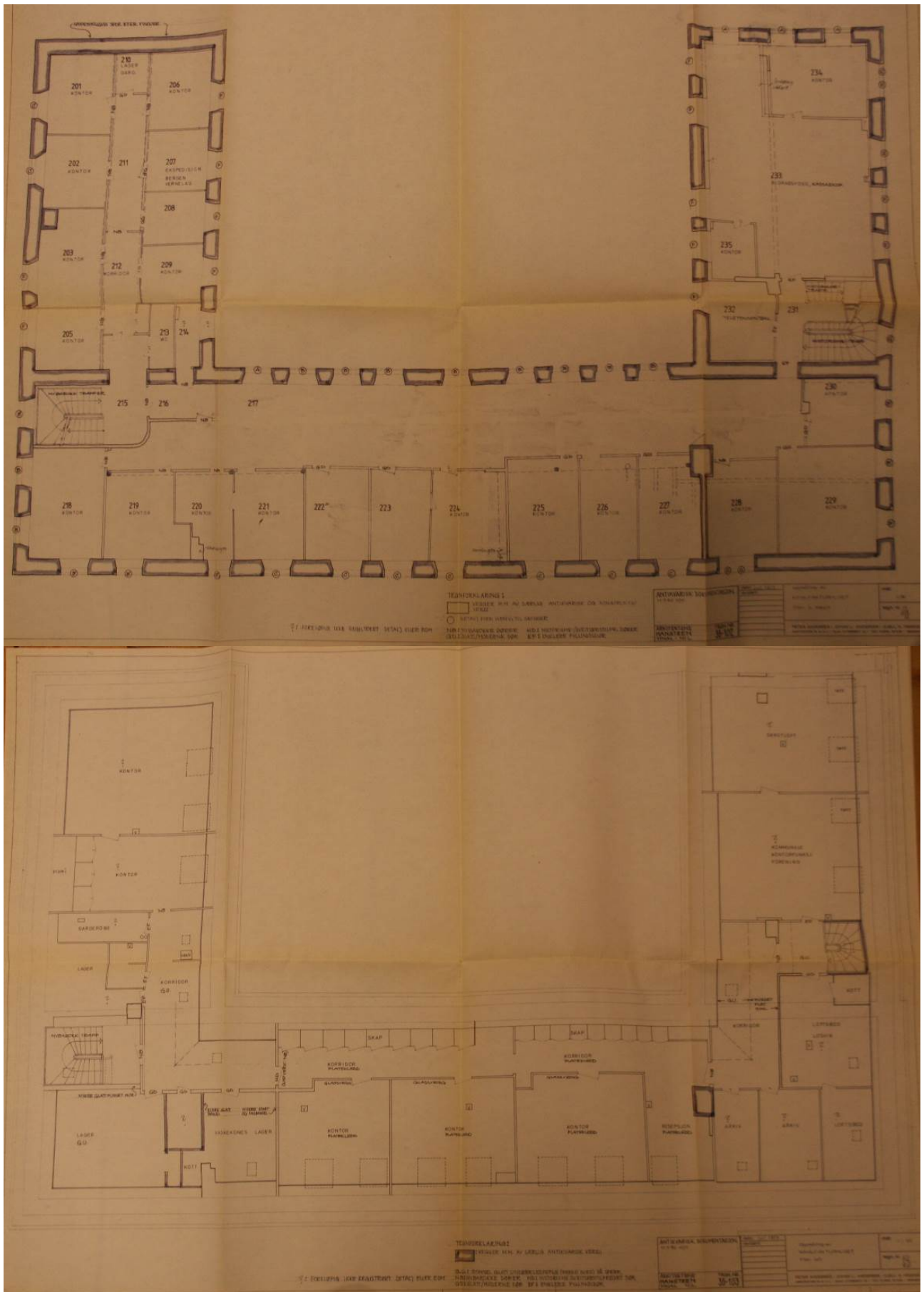
Figur 15. Illustrasjoner fra Riksantikvarens gjennomgang av bevaringsverdige bygningsdeler fra 1982, med tegninger av vindustype D, E, F, H, I og J (Kilde: Riksantikvaren 1982).

Figur 16. Eksempel på vindustype E i trapperommet ut mot Peter Motzfeldts gate. Dette er en av de yngre typene fra 1900-tallet (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 17. Illustrasjoner fra Riksantikvarens gjennomgang av bevaringsverdige bygningsdeler fra 1982. Plantegning av første etasje øverst. Andre etasje nederst. Det er blant annet avmerket hvor de ulike vindustypene er registrert (Kilde: Riksantikvaren 1982).

Figur 18. Illustrasjoner fra Riksantikvarens gjennomgang av bevaringsverdige bygningsdeler fra 1982. Plantegning av tredje etasje øverst. Loftet nederst. Det er blant annet avmerket hvor de ulike vindustypene er registrert (Kilde: Riksantikvaren 1982).

5.3.4 Uteområde

Mot nordøst omslutter bygget et grønt gårdsrom. Det er gressdekke, og det står et stort tre midt på plassen. Det er opparbeidet gangveier med steinheller. Rundt resten av bygget er det gater og/eller asfalterte uteområder.

Figur 19. Gårdsrommet inne i hesteskoen som bygningsfløyene danner mot øst (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

6 Verneverdier og anbefalinger

Manufakturhuset er vedtaksfredet etter kulturminneloven av 1978, §15. Det er en offentlig bygning av betydelig historisk interesse, både som sosial institusjon og som eksempel på en større, offentlig murbygning fra barokken, oppført som institusjon. Manufakturhuset antas å være det største, bevarte verdslige murhus fra sin tid, og den er ett av våre hovedmonumenter fra barokken. Bygningen har svært høy arkitekturhistorisk og arkitektonisk egenverdi, samt høy samfunnshistorisk verdi som historisk oppdragsanstalt med røtter tilbake til 1600-tallet. Den er svært representativ for institusjonsbygninger fra samme tid.

Formålet med fredningen forstås å være å ivareta bygningen og derigjennom dens kildeverdi, både som kunnskapskilde for historisk aktivitet, rettshistorie og norsk arkitekturhistorie. Bygningen har også identitetsverdi for Bergen som historisk by.

Anbefalinger

Bygningens hovedform og fasadeuttrykk bør ivaretas. Originale bygningsdeler må kun skiftes dersom de er ødelagt, og da fortrinnsvis med materiale og utførelse tilsvarende originalen. De mange historiske vinduene av ulike typer nevnes særlig.

Opprinnelig rominndeling, form og originale elementer/materialer, som for eksempel, rekkverk, innvendige og utvendige trappeløp, opprinnelige dør- og vindusåpninger må søkes bevart. Listen er ikke uttømmende.

Fredning innebærer at det ikke er lov å gjøre inngrep utover alminnelig vedlikehold, eller det som nevnes som tillatt i fredningsbestemmelsene, uten å søke om dispensasjon fra fredningen i henhold til §15a i kulturminneloven. Det gjelder spesielle retningslinjer for endringer som er kommet til etter fredningstidspunktet. Søknaden skal rettes til kulturminnemyndighetene, men praksis har vært at dette gjøres i samråd med Byantikvaren for fredete kommunale eiendommer. Vi anbefaler at denne praksisen videreføres.

Bygningen ligger innenfor fredet bygrunn- Middelalderbyen Bergen (Id.:89049)¹:

Jfr. Kommuneplanens bestemmelse pkt. 27.4.3 Båndlegging etter lov om kulturminner, er det meldeplikt til Riksantikvaren, jamfør Kulturminneloven. Innenfor fredet bygrunn kreves det særskilt tillatelse fra riksantikvaren for følgende tiltak:

- Inngrep i bakken (for eksempel graving eller treplanting)

¹ *Askeladden*, Riksantikvarens kulturminnedatabase.

- Tiltak som kan endre grunnvannsnivået
- Tiltak som kan virke skjemmende på middelalderbygg eller automatisk fredete kulturminner
- Endringer i den middelalderske gatestruktur eller sperring av siktlinjer mot sjøen

7 Kilder

- Bergen kommune, braArkiv.
- Edvard Edvardsen, «... Bergen udi Norrige ... Første Part, ... Til Annum 1694.» Utg. av Bergens historiske forening ved Olav Brattegard. *B. H. F. S.* 55/56, 1949/50. Bergen 1951.
- Ellen Marie Magerøy, Hans-Emil Lidén: Norges Kirker
- Riksantikvaren 2988 B-248/84 14. juni 1984: Peter Motzfeldtsgt. 2 Manufakturhuset Bergen kommune. Fredning.
- Riksantikvaren Notat(003294): Manufakturhuset, Bergen. Bevaringsverdige bygningsdeler. 12. jul. 1982.
- Universitetet i Bergen, Billedsamlingen: <https://marcus.app.uib.no> Bergen kommune, braArkiv.
- Byantikvaren 2007: Fredningsdokumentasjon, Rådhuskvartalet. Byantikvaren, Bergen kommune.
- Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden: <https://askeladden.ra.no>
- Universitetet i Bergen, Billedsamlingen: <https://marcus.app.uib.no>
- SEFRAK
- Bygdebøker, byleksikon
- Historiske kart
- Byantikvarens Kulturminnegrunnlag
- Digitale ressurser, Bergen byleksikon,
- Billedsamlingen UIB, skråfoto, historiske flyfoto,
- Byarkivet, Statsarkivet
- Kommunedelplan for kulturminner 2010-2025. Stavanger kommune 2011.

BERGEN KOMMUNE

